
Nr 52 Februari 1993

Redaktör
Kjell Risberg
063-304 42

Box 418
831 26 ÖSTERSUND
Pg 28 91 92 - 7

JÄMTLANDS OCH HÄRJEDALENS DIPLOMATARIUM

Hans Jacobsson

Historik och presentation

I sitt föredrag "Släkt- och personforskning rörande svensk medeltid" på släktforskardagarna i Uppsala 14-15 augusti 1992 menade fil dr **Hans Gillingstam**, att Jämtland, när det gällde förekomsten av medeltida pergaments- och pappersbrev, s k diplom, utgjorde "ett lysande undantag". Han hänvisade till det **Diplomatarium för Jämtland och Härjedalen (JHD)**, som började utges redan på 1940-talet men som först nu, eller 1991, kan sägas vara färdigt, i och med utgivandet av registret till andra delen. Den långa utgivningstiden kan motivera en kortare historik.

Det var, så vitt jag vet, borgmästare **Iwan Wikström**, som redan på 1920-talet kom fram med tanken på att upprätta och ge ut ett jämtskyt resp. härjedalskyt diplomatarium. Visserligen fanns redan då ett antal jämtskyt diplom publicerade i det norska diplomatariet, **Diplomatarium Norvegicum**, och så tidigt som på 1880-talet hade lektor **Peter Olsson** i Östersund samlat en del jämtskyt medeltidsdiplom, som han utgav under rubriken **Fornhandlingar** i Jämtlands läns Fornminnesförenings tidskrift. Men det fanns eller förmodades att det fanns en del helt opublicerade jämtskyt diplom. Det bildades alltså en diplomatari-

kommitté med **Iwan Wikström** som ordförande. Det planerade diplomatariet skulle bestå av tre delar, varje del omfattande tre häften, och föras fram till år 1540. Det tog en rundlig tid innan den första delens första häfte utkom, vilket skedde 1943 under redaktion av lektorn i Östersund **K E Löfqvist** och länsarkivarien **R Svedlund**. En ännu rundligare tid har det tagit innan diplomatariet kunde sägas föreligga i sin helhet fram till 1520, nämligen nästan 50 år.

Till en början gick det dock ganska fort: del I:s andra häfte utkom 1946 och tredje häftet 1956 med ovan angiven redaktion. Efter **Iwan Wikströms** död 1965 låg utgivningen av diplomatariet nere tills dåv. konsul **Ragnar Ohlson** tog hand om den genom att han lyckades få docenten vid universitetet i Trondheim **Halvard Björkvik** att överta det insamlade materialet. 1974 kunde andra delens första häfte ges ut av honom och den vetenskaplige assistenten **Kjell Haarstad**. År 1978 utkom så del II:s andra häfte under redaktion av förutnämnde **Kjell Haarstad** och Dr **Phil Helga Öhberg** samt tredje häftet med samma redaktörer äntligen år 1985.

Någon tredje del, omfattande tiden från 1520 och t ex fram till 1540, ansåg den sista, nu upplösta, diplomatarietkommittén

under ordförandeskap av **Thorsten Dixelius**, inte vara ekonomiskt möjlig att ge ut. Emellertid har diplomatarieverket kunnat kompletteras med två ofrånkomliga och synnerligen värdefulla register, till första delen 1965 och till andra delen 1991, uppgjorda av förste arkivarien **Bertil Flemström**.

Vad finns i JHD?

JHD innehåller 693 diplom och de fördelar sig så här:

1200-talet	5	diplom
1300-talet	123	"
1400-talet	426	"
1500-talet	139	"

Dock skulle säkerligen 1500-talet överväga om hela århundradet vore medtaget. Vad beträffar 1300-talsbrev så kulminerar de på 1340-talet med en tredjedel av hela århundradets brev. Från 1470 och framåt är antalet brev per årtionde c:a 70.

Av samtliga diplom kan c:a 100 sägas vara offentlighetsrättsliga, dvs utfärdade av kungar, andra världsliga myndigheter samt kyrkliga sådana, främst biskoparna i Uppsala. De c:a 600 övriga breven kan betecknas som privaträttsliga och avser t ex gårdsköp, köp av kvarnstillen, fisken etc, arvsangelägenheter och tvistemål av olika slag. Ett 30-tal brev gäller brottmål.

Det sammanlagda antalet personer, upptagna i registren, uppgår till c:a 4 000 (frånräknat en sannolik dubbelangivelse). Av dem är något under 400 kvinnor. Konstaterbara norrmän uppgår till c:a 100, medan konstaterbara svenskar, exkl jämtar och härjedalingar, är minst dubbelt så många, inte minst präster i Uppsala. Härjedalingarna är c:a 200 medan resten får betraktas som infödda jämtar.

Antalet i registren upptagna **ortnamn** är givetvis också stort, kanske lika många som personnamnen. Av speciellt intresse är de

nära 600 jämtska resp härjedalska by- och gårdsnamnen.

Variationerna beträffande hur många gånger en person eller en ort (by, gård) nämns är givetvis högst betydande, från någon enstaka gång upp till c:a 50 gånger när det gäller personer. De mest omnämnda personerna i diplomerna är fogdarna och kanske ännu mer lagmännen. Men även enskilda jämtar kan nå höga tal. Så nämns t ex Olaf Thomasson i Valla, Frösön, 30 gånger och byn Valla 45 gånger. En by som nämns 40 gånger är Klocksåsen i Näs. Tack vare att vissa byar så ofta förekommer i diplomerna är det möjligt att upprätta ett slags **släktregister** över gårdarnas innehavare på upp till sju generationer. En del släktkombinationer föreligger också mellan byarna men de är svårare att få grepp om.

I ett par artiklar skall jag ge exempel på släktutredning på grundval av diplomatarieforskning.

Språket i diplomerna

I diplomatariet återges de gamla breven utan modernisering av dåtida språk. Nedanstående avskrift får tjäna som exempel. Den är hämtad ur JHD, del II:3, nr 366, sid 339 och har anknytning till utredningen om släkterna i Klocksåsen. Skriven den 1 april 1515.

Laurens Svensson i Klocksåsen upprättar arvsskifte efter sin svärdotter Ingeborg.

Thess bekennis iak laffrens sven-
son i kluxas thet min sonakona
jngeborgh haffde i hemanfölgio
(hemgift) hith thil kluxassin
xiii mark ok xx (33 mark), eff-
ther minss sons dödh hveß (vars)
siel siel gwdh nadhe haffde hon
aff gardhe igen 1 mark, ok sidhan
vnthe iak henne ther thil xvii
(17) mark ok saeghenshath (?) som
min sonarbarn skal thil höre nar
the komma thil lagha aara, kennis
ok iak thet karl lasse ok jon

mine syner ok kaethil olaffson haffwa en koo hwar thera inne medh sik som barnomme thilhöre jtem (även) karl ok jon haffwa inne medh sik ij pund korn, ok j pund smör j pund osth en sidhe flesk ith (item?) j nötzfal köth, thet som mere var i boskap thet köpthe karl ok jon ok laghde barnomme fulla penningha ighen ther fore, ther medh skildhe the barnen fra sik swa (så) ath the haffwa ey mera thil them rekkia (räcka, lämna) en som forskrifwith staar jtem bar ok ingeborg vp ith pund korn pa barnomme vegna them thil fordzenskap (fördel eller fordran), jtem alth thet barnomme thil höre thet mera i allan byggenskap i sengekaedhe kop ok kar hwath thet helstz thet er affbytthet (frånbytt) fra mine syner, ok skal thet bliffwa helth ok hallith bliffwandes her i ghardin sva lenge barnen bliffwa thil manna. Thil sannindh her vm bidher iak hanss karlson som lagboken förer i iempteland kaetil olson ok ienss i bierma ath the sine insigle thrykkia for thetta breff Scriptom (skrivet) Anno domini M dxv die palmarom (M=mille, tusen, d=500, xv=15, Palmsöndagen?).

Språklig kommentar: i stället för å:aa; th står ibland för nuv. d; v resp w står ibland för nuv. u; vissa gamla dativformer förekommer, t ex barnomme; stora bokstäver förekommer normalt inte.

Sigillanter:

Lagmannen Hans Karlsson Djäkn i Södergård, Brunflo; Kertil Olafsson i Månsta, Näs, nämnd minst ett 30-tal gånger i Diplomatariet samt Jens i Bjärme, gift med Ingrid Jensdotter (?) av Skunckesläkten.

KLOCKSÅSEN I NÄS

Klocksåsen i Näs tillhör de oftast nämnda byarna i diplomatariet, nämnd c:a 40 gånger. Ur diplom-materialet om denna by kan man få fram en omfattande släkthistoria. Denna börjar 1428 med **Tivat Olafsson**, som säljer Klocksåsen (Kluksaas) till **Sigurd Jonsson** för 36 jämtska mark. Att Tivat säljer gården kanske beror på att han tvingats erlægga sårböter för sin far **Olaf Simonsson**, vilken "huggit" **Peter i Mordviken**.

Senast 1447 är **Sigurd i Klocksåsen** avliden eftersom **Johan och Halvard Sigurdssöner** då, med 24 jämtska mark, utlöst **Sigrid och Gunlög Sigurdsdöttrar** ur deras arv efter fadern. Halvard Sigurdsson säljer sin halva av Klocksåsen till brodern **Johan Sigurdsson** för 24 jämtska mark. Att denne var en rik man framgår också därav att han kunnat ge sin dotter **Margit** 30 jämtska mark i hemgift, då hon gifte sig med **Laurens (Lars) Svensson**. Detta par, som efter Johans död övertar hela Klocksåsen, samlar sedan på sig allt mer egendom, så t ex år 1470 Skute och Skutelägdén.

Lars Svensson i Klocksåsen nämns i fortsättningen ett 20-tal gånger som sigillant och domsman. Han blev av allt att döma mycket gammal (död först 1516) och var mycket rik. Ännu så sent som 1514 köpte han Berge i Lockne för 100 mark silver.

Hustrun **Margit Johansdotter** levde ännu 1510, då hon erkände att hon fått 3 mark, ett kvarnställe i Viken i Näs och en skotvall av sina systersöner **Sten och Sigurd Olafsöner** i "sone" efter sin bror **Vigar**.

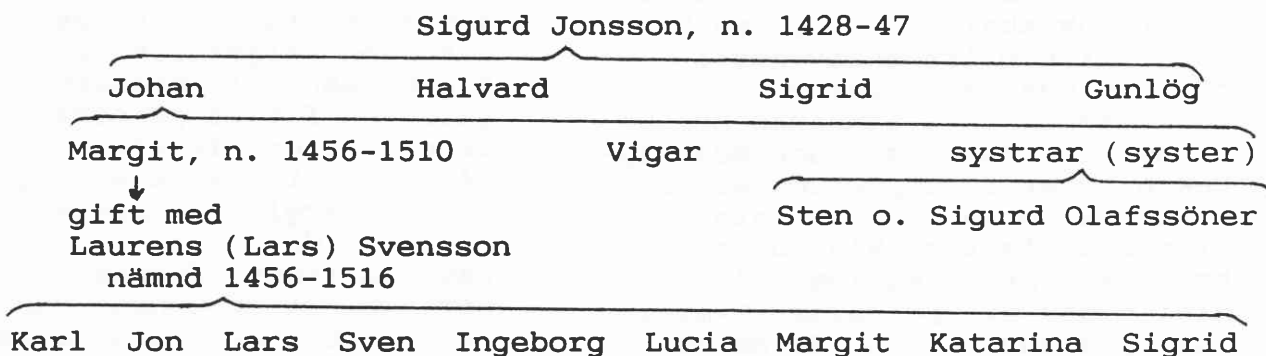
Lars och Margits i Klocksåsen efterkommande får vi en samlad redogörelse för i ett diplom från 1516 (II:378). Det är fyra söner och fem döttrar: **Karl**, nämnd 1512-18, **Jon**, nämnd 1515 o. 1516, **Lars i Åsen**, nämnd 1516, och **Sven**, nämnd 1516 död; **Ingeborg** och **Lucia**, synbarligen båda gifta

i Bjärme, Margit, gift i Gällsta på Norderön, Katarina, i Valla, Frösön, och Sigrid, i Optand i Brunflo. Systrarna får något snålt 3 mark penningar var.

En av de sista angelägenheterna som Lars i Klocksåsen ordnar upp var ett arvsskifte efter svärdottern Ingeborg, sannolikt gift med avlidne sonen Sven. Han framstår där som synnerligen mån om sonbarnens rätt. En ko var av deras arv omhänderhades tydligen av sö-

nerna Karl, Lars och Jon samt Kjettil Olafsson i Månsta. Karl och Jon var vidare skyldiga barnen 1 pund smör, 1 pund ost, 1 sida fläsk, 1 "nötfall" kött, för vilket de skulle ersättas med "fulla penningar". Från modern skulle barnen ärva allt i byggen-skap, sängkläder, koppar och kar. "Och skall det bliva helt och hållet där i gården, så länge barnen bliva till manna."

En släkttavla över Klocksåsen-släkten i Näs kan få följande utseende:

Till sist bör sägas, att Karl Larsson, som tycks ha levat ända till 1538, bl a hade sönerna Mogens (Magnus) och Jens, som blev präster. Mogens, född c:a 1502, tog sig namnet Blix och från honom utgår den bekanta, norrländska prästsläkten Blix (se t ex Bertil Hasselberg: Blixar och Drakar i Jämtland och Härjedalen, Jämten 1930, sid 86 ff). Tilläggas kan att också den s.k. Hovdsjö-släkten anses härstamma från Lars Svensson och Margit Johansdotter.

VALLA PÅ FRÖSÖN OCH SLÄKTERNA DÄR

Vallas på Frösön medeltida historia börjar med en dramatisk händelse på 1330-talet. Torkel i Valla löpte en dag efter sin antagonist Olaf Pae och högg till honom med en yxa. Olaf höll för-gäves upp skölden, en rundsköld, s k "bukklara", framför sig men yxan kom över skölden och trängde in i huvudet på Olaf. Inte förrän åtta år (vintrar) senare blev det rannsaking och dom. Efter dråpet hade givetvis Olafs släkt krav på

Torkels släkt, som nu fick avstå sannolikt östra Valla. Torkel själv hade rymt till skogs och "ingen vet det i Jämtland om Torkel är levande eller död".

Nästa gång vi möter Valla i diplomerna är c:a hundra år senare, 1440. I ett diplom från detta år stadfäster **Agnes och Ingegärd Hemmingsdotter** sin avlidne faders, **Hemming Olafssons**, försäljning av en del av Valla till **Sten Assmundsson**. Av senare diplom framgår, att Hemming hade en bror **Thomas**, vars son **Olaf Thomasson** är det stora namnet i Vallas historia, nämnd i diplomerna inte mindre än c:a 30 gånger mellan åren 1440 och 1488. Han uppträder, förutom som vittne och sk faste, som domsman (en av 24 eller en av 12) samt med sitt sigill.

Jag uppfattar Hemmings och Thomas' far **Olaf** som en ättling av **Olaf Pae** och som innehavare av östra Valla. Bröderna delade tydligen gården och Hemming sålde sin del till ovannämnde **Sten Assmundsson**, från vilken den del av östra Valla, som ännu benämns **Stensgården**, fått sitt namn.

Den 30 juni 1467 kungör 12 män med **Jon i Digernäs** i Sunne i spetsen en förlikning mellan **Olaf Thomasson** i Valla och hans syskon om deras fädernearv. Syskonen menade tydligen att **Olaf** fått mer av fädernearvet, trots att äldste sonen **Nils Thomasson** "anammade" pengarna. Förlikningen slog väl

ut, så att "de voro väl förnöjde var i sin stad och tackade var androm".

Ett mer detaljerat arvsskifte framgår av ett brev av den 24 augusti 1480, då fem **Stensöner** säljer sin arvedel efter fadern **Sten Assmundsson** i Valla till sin bröder **Olaf Stensson**. Efter faderns död, "Gud vare hans själ nådig", skulle **Olaf** tillträda gården efter att ha löst ut sina bröder. **Torgils**, den äldste (?), fick först 7 alnar kläde, 1 pund korn och 1 ko, men var missnöjd och erhöll därjämte en gryta. **Jon** tilldelades 12 jämtska mark, **Anders** 4 hästar och 2 kor, **Simon**,

som var präst, fick 2 kor, 1 kjortel, 1 kappa, 2 hästar och 1 silversked, **Nils** till sist 2 tunnor gryn, 6 sidor fläsk, 1 koppel, 1 krigarborst (armborst?) med "skyttarede" (koger?) och 1 häst med "akorede" (vagnsbetsel?). Som synes måste **Stensgården** på Valla ha varit en välförsedd gård med åtskilliga hästar och kor.

Av olika diplom framgår det att **Olaf Thomasson** i Valla hade söner **Jeppe**, **Peder** och **Magnus**, den siste oftast nämnd i diplomerna och sannolikt gift med **Katarina Larsdotter**, från **Klocksås** (Kluksås) i Näs. En son till dem är **Peder Magnusson** i Valla. Han och hans bröder nämns som målsägande i ett mål, avgjort på rätta lagtinget på Sprotedet på **Frösön** 1513, angående jordaparten **Vallarud**, liggande näst ovanför Valla. **Olaf Thomasson** hade på sin tid, mot betalning, överlåtit denna jord till sin bror **Laurens** eller **Lars Thomasson** i My, **Frösön**. Nu dömdes **Vallarud** under Valla igen, mot att **Peder Magnusson** och hans bröder betalade **Laurens** son **Sten** sina pengar igen.

Fortsättning på sid 6

INGEN SVARAR

Varför lyssnade jag inte mera uppmärksamt?

Tjugo, säkert trettio, kanske femtio gånger berättade han

om farfar och kvarnen
om skolan och fisket
om hästen och

Nu berättar ingen

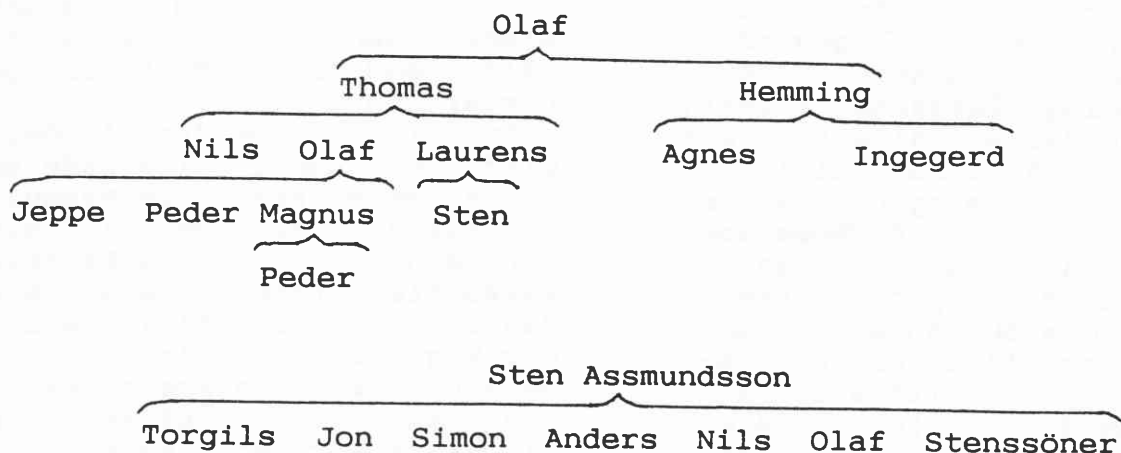
Nu svarar ingen när jag vill fråga.

av Winie Törnqvist

(ur Åsbo släktblad nr 2-92)

Fortsättning från sid 5

Med ledning av ovanstående kan man få fram följande släkttavlor för de två här nämnda Valla-släkterna:

Det kan tilläggas att **Agnes Hemmingsdotter** från Ösa i Ås var gift med **Peder Karlsson**, en bror till riddaren mm **Örjan Karlsson** av Skunke-släkten och det var genom sin hustru som han blev innehavare av en av gårdarna i byn Ösa.

Vårt ett besök!

Norstedtska förlagets hus på Riddarholmen tillhör de klassiska stockholmssiluetterna. I detta anrika hus, med adress Arkivgatan 3, kan du vardagar kl 13-15 studera **Genealogiska Föreningens** samlingar. Du kan få tillgång till tryckta och stencilerade släktutredningar och antavlor, genealogisk, biografisk och topografisk litteratur, svenska och utländska uppslagsverk och matriklar, kortregister över 25 000 släktnamn med hänvisningar.

Ibland har man "övrigt öppet-hållande". Den vänliga personalen kan kontaktas per tel 08-21 31 45.

Ett besök kan ge god utdelning!

Ingmar Bergström

SOMMARKURS FÖR SLÄKTFORSKARE

Tid: 28/6--3/7 1993

Plats: OSKARSHAMNS FOLKHÖGSKOLA

Oskarshamns folkhögskola anordnar i samarbete med PLF, Oskarshamn en kurs i släktforskning. Antalet deltagare är begränsat till 20.

"Årets sommarkurs blir en fördjupningskurs, där specialister på bl.a. soldater och emigranter kommer att undervisa. Originaldokument från 1600- och 1700-talslängder kommer att genomgå. Dessutom kommer önskemål från deltagarna att beaktas."

Förfrågningar: Anders Thunberg
0491-165 92
Gunnar Källenius
0491-620 63

Skriv kvinna - skriv!

Vid föreningens möte den 5 december berättade Maria Larsson från Folkrörelsearkivet om projektet "Skriv kvinna - skriv!". Maria inledde med att konstatera att arkiven inte innehåller så mycket om kvinnornas liv och arbete. Däremot vet man att kvinnorna betytt och betyder mycket i folkrörelserna. De har dock ofta haft sina roller i kulisserna medan männen haft de synliga rollerna. Men det finns tillfällen då kvinnorna tidigt fick synas. Det gällde t ex inför förbudsomröstningen och rösträttsreformen på 20-talet. Frälsningsarmén är exempel på en folkrörelse där kvinnor tidigt fick ha ledande roller.

Kvinnorna var också de som tidigt byggde upp folkrörelsernas ekonomi genom att sälja sytt och stickat mm vid basarer.

En del kvinnoroller finns således dokumenterade i Folkrörelsearkivet. Svårare är det att få uppgifter om hur man bodde och arbetade i hem och familj. Denna brist var en av orsakerna till att man drog igång projektet "Skriv kvinna - skriv!"

Gensvaret från länets kvinnor har blivit över förväntan. Över 280 bidrag har kommit in, alltifrån dikter på en sida till uppsatser på 500 maskinskrivna sidor. Nu vidtar på Folkrörelsearkivet arbetet med att ordna upp materialet för att kunna fylla igen en del luckor i kvinnohistorien. I planerna ingår också att publicera en del av bidragen i bokform. Materialet blir säkert en intressant läsning för släkt- och hembygdsforskarna.

Red.

Frösö-elever 1679-1799

Karl Göran Eriksson, Uppsala, har upprättat ett register över elever vid Frösö trivialskola under åren 1679-1799. Ett exemplar av registret finns nu på Landsarkivet i Östersund.

Kjell H

Regional DIS-förening

Den 15 november 1992 samlades ett antal DIS-medlemmar i Sundsvall för att diskutera gemensamma problem. Som ett resultat av träffen bildades en regional DIS-förening - DIS-MITT.

Syftet med föreningen är att inom verksamhetsområdet bevaka möjligheterna att utnyttja datorhjälp i släktforskningen och att sprida kunskap härom. Ett annat syfte är att i grupp kunna påverka DIS i olika frågor.

Föreningens första årsmöte kommer att hållas den 28 februari 1993 kl. 13.00 på KFUM, Kyrkgatan 29 i Sundsvall.

Kallelse till årsmötet kommer att sändas till samtliga DIS-medlemmar XYZ-länen. Sekreterare i interimstyrelsen är Lennart Lindqvist, tel 060-55 83 39, som ev. andra intresserade kan kontakta.

Red.

ÅRSavgifter 1993

Vid årsmötet den 21 mars 1992 diskuterades behovet av att förstärka föreningens ekonomi. Diskussionerna ledde fram till beslut om följande årsavgifter för 1993:

Fullbetalande medlem	70 kronor
Familjemedlem	30 kronor
Ungdomsmedlem (-24 år)	30 kronor

Beslutet betr. ungdomsmedlemmarna har tagits av styrelsen och bör konfirmeras av årsmötet 1993.

Årsmötet 1992 beslöt vidare att inrätta en jubileumsfond för frivilliga bidrag - att användas vid firandet av föreningens 50-årsdag 1995.

Postgiroblankett för årsavgift och frivilligt bidrag bifogas. Glöm inte att ange eget namn och nman på ev.familjemedelm.

STYRELSEN

KALLELSE

Härmed kallas medlemmarna i Jämtlands läns Släktforskarförening till ordinarie årsmöte lördagen den 13 mars 1993 kl. 13.00 i K-Konsults Cafeteria, Frösövägen 1, Frösön.

Före årsmötesförhandlingarna kåserar Anders Frändén om Lillsjöhögen.

STYRELSEN

VÅRPROGRAMMET

... fortsätter nu med årsmötet den 13 mars kl 13.00. Före årsmötesförhandlingarna kåserar Anders Frändén om Lillsjöhögen.

Den 3 april kl 13 kommer den välkände fjärils- och hembygdsforskaren Harald Eriksson att berätta om Hucksjöåsen.

Lokal: K-Konsults cafeteria, Frösövägen 3. Ingång från nersidan av huset. Till K-Konsult tar man sig:

- * Till fots över gångbron
- * Med buss 1, 3 eller 4 till hpl Trädgårdsvägen.
- * Med bil. P-platser finns.

I maj (8 alt 15) blir det gränsträff med föreningarna i Väster- och Norrlands län någonstans i närheten av Östersund. Mer därom i nästa medlemsblad.

Red:s ruta

Det här numret av JIS-nytt blev ett temanummer om Jämtlands och Härjedalens Diplomatarium.

Nästa nummer av medlemsbladet planeras till början av april. Inget tema är planerat. Du får skriva om vad som helst ur din forskning.

Manusstopp den 25 mars 1993.

EFTERLYSNING

Etter en lang tids gransking av min familie i området rundt Levanger, N-Trøndelag fylke, finner jeg at foreldrenes vandrig fra Sverige til Norge innhenter meg!

Inspirert av min hustru's gode resultater med å spore opp sin slekt i Bohuslan undres jeg på om foreningen kan gi råd for eventuell fremgangsmåte i Jemtland.

De personer det gjelder kan ha kommet til Levanger-området omk. 1760/70 - iallefall fikk ekteparet Erik Bildström og Ane Lundberg et barn født 1770 og døpt Ana Eliza (Bildström). Hun ble min tip-tip-oldemor, (død Levanger 1856).

Det er desverre ikke mulig å finne flere opplysninger om dette paret, utenom det faktum at de kom fra Jemtland.

Hvis eventuell kilder er tilgjengelig, kan slikt materiale sansynligvis lånes gjennom bibliotek-tjensten fra Sverige til Norge.

Takker for eventuelt svar, og vennlig hilsen fra

Henrik Andreas Eddie
Berganveien 233
N-3135 Torød
NORGE

